

## **«Українська народна іграшка»**

**Іграшка** здавна була важливим атрибутом людства. Виховання підростаючого покоління для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача культурно-історичних традицій батьків, дідів і прадідів завжди гарантувала вічність життя нації. Сучасна система виховання спрямована на формування розвиненої особистості, наділеної національною свідомістю, гідністю і прагненням зберегти й примножити національну культуру.

**Гра** — це основна діяльність дитини, а іграшка — необхідний елемент гри. Гра приносить задоволення, допомагає розвинути нові навички, є елементом навчання. Змінивши іграшку, можна змінити і характер гри, зробивши її більш продуктивною та осмисленою.

Залучати дітей до культурних цінностей народу необхідно з дошкільного віку. Відомо, що світогляд особистості, розвиток у неї високої духовності, творчого розуму й моральних якостей формується на основі почуттів та емоцій. Тому особливого значення у вихованні дітей дошкільного віку на основі народної творчості набуває народна іграшка - найдоступніший емоційний засіб народної педагогіки.

**Народна іграшка** - витвір специфічний. Своєю простотою й досконалістю, витонченістю форм, різноманітністю використаних природних матеріалів, образністю й естетичною довершеністю українська іграшка розвиває духовний світ дитини, пробуджує відчуття рідного коріння. Українська народна іграшка несе малятам цілком доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом. Використання народної іграшки в дитячому садку, сім'ї урізноманітнює ігрову діяльність дітей, збагачує, розширює сферу пізнання дитиною світу і свого народу, розвиває традиційні, національні, господарські, побутові культурні навички.

### **1. Характеристика народної іграшки як засобу формування елементів національної культури**

На хвилях бурхливого розвитку ігрової індустрії все більшої популярності набувають електронні іграшки з програмованими принципами дії та комп'ютерно-ігрові комплекси. Науково-технічний прогрес усе більше призвичаює дорослих до думки, що іграшка майбутнього — це комп'ютер. Тож постає питання: чи ж є потреба в навчально-виховному процесі звертатися до народної іграшки?

Народна іграшка дає дитині те, чого не може дати сучасна. А існуючи поруч, вони доповнюють одна одну. Іграшка для дитини — народна чи сучасна — то культурне знаряддя, з допомогою якого вона освоює величезний складний світ. Завдання навчального закладу — сприяти органічному

поєднанню в дитячій душі потягу до нового з потребою в одвічно рідному, традиційному.

Доки існуватиме природна потреба дитини пізнавати світ, творчо і самостійно його осмислювати, доти буде народжуватися й народна іграшка. А на її естетичне оформлення, традиційне оздоблення засобами різьби, декоративного розпису, оздоблення впливатимуть особливості світосприймання кожного наступного покоління.

**Українські народні іграшки** надзвичайно різноманітні, їх можна поділити на кілька видів: дерев'яні, глиняні, м'які (ганчіркові), сирні, солом'яні та іграшки з природного матеріалу - сіна, реп'яхів, рогами, листя, качанів кукурудзи, тирси, вербової кори, льону, різноманітних квітів, овочів.

Кожен регіон мальовничої України є самобутнім та неповторним і кожен має свою візитну картку - це дитяча іграшка: чи то вона декоративна, чи звичайна забавка. Відповідно до традицій регіону іграшки відмінні за формою, кольором, технікою виготовлення, візерунком, оздобленням. Аналіз педагогічних програм, в процесі сприйняття і творчої роботи з творами декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, з народною іграшкою, створюються сприятливі умови для формування моральних якостей: любові до рідного краю, а через неї - до Батьківщини, поваги до творців прекрасного; виховуються дружні відносини між дітьми, формується вміння використовувати вільний час для цікавої і корисної роботи.

**Іграшки із соломи і трави** – типові екологічні іграшки. Лише частково належачи до статусу промислів, виробництво солом'яних іграшок мало сезонний і подекуди епізодичний характер. Авторами цих іграшок зазвичай були сільські умільці-хлібороби. Із соломи виготовляли брязкальця ромбічної форми, брязкальця у форм кулі, «дзеркала», бичків, оленів, коників, ляльок різного типу, «павучків» тощо. Іграшки із соломи мають золотисто-теплі та холоднуваті сріблясті кольори, що є рефлексійно-асоціативним образом типового краєвиду центральної України з її безкрайними полями пшениці та різнотрав'ям.

Іграшки з трави роблять як дорослі, так і діти. Як правило, їх створюють наприкінці весни та на початку літа, коли на луках виростає довга соковита трава. От із цієї трави жінки роблять ляльок для дівчаток майже так, як колись давно робилися обрядові весільні ляльки.

### **Коли ж починати знайомити дітей із народною іграшкою?**

Ознайомлювати з народною іграшкою слід вже дітей молодшої групи. Показувати іграшки потрібно під час читання творів усної народної творчості, використовувати в іграх, на заняттях з образотворчої діяльності. Діти четвертого року життя з цікавістю розглядають народні іграшки, забавляються свищиками, грають на сопілці. Вихователь у доступній формі може знайомити їх із найпростішими іграшками різних регіонів.

Ознайомлюючи дітей з петриківською народною іграшкою, вихователь має не тільки розповісти про неї, а й залучити дітей до зображення окремих елементів розпису: мазків, крапочок, рисок. Такі заняття добре супроводжувати читанням творів українського фольклору, народними хороводними іграми з використанням таких іграшок.

Дітей середньої групи вихователь може познайомити з більшою кількістю іграшок, залучаючи їх до ігор, використовуючи іграшки на заняттях. Діти цього віку охоче малюють нескладні візерунки, що ними прикрашені українські народні іграшки площинного зображення. Ознайомлення з народною іграшкою педагог планує і в повсякденному житті, коли звертає увагу дітей на ту чи іншу іграшку, яка є в групі закладу, пропонує уважно її розглянути, сам розповідає і спонукає дітей до висловлювання своїх вражень і роздумів про іграшку. На регіональних особливостях народної іграшки педагог не наголошує.

У старшому дошкільному віці дітей ознайомлюють з особливостями пропорцій, кольорів та зображень на іграшках. На заняттях дітей спонукають до самостійного створення окремих візерунків, орнаментів, характерних тільки для іграшок певного регіону; знайомлять з процесом виготовлення іграшок, їх історією, розповідають про життя майстрів. Діти ліплять і розфарбовують глиняні іграшки, іграшки із солоного тіста, самостійно добирають характерні кольори для іграшок з різних регіонів; ширше знайомляться з різними видами іграшок, дізнаються про історичний і регіональний аспекти їхнього виготовлення, їхні традиційні особливості. Народна іграшка в дитячих руках – то важлива ланка в міцному ланцюзі, що з'єднує людину з минулим і майбутнім.

## **2. Методика формування уявлень про національні особливості української народної іграшки**

У Законі України Про дошкільну освіту вказано, що одним із завдань дошкільної освіти є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Іграшка є засобом формування світосприймання. Дитина сприймає її як образ предмета реального чи казкового світу, партнера, товариша; розуміє її зовнішні особливості та інші характеристики як втілення художньої, технічної та інших видів культур. Іграшка є складовою предметно-ігрового середовища та передумова розвитку гри. Дитина творчо застосовує образ іграшки у предметно-ігровому середовищі, відповідно до призначення, змісту, класифікації, знає варіанти, можливості використання різних іграшок. Застосовує іграшку для відображення соціальних взаємин людей. Вона містить у собі момент істини, своєю мовою виголошує правду про народ, його земну сутність та історичне призначення.

А. Макаренко назвав іграшку «матеріальною основою» гри, а відомий вчений Ю. Аркін говорив, що іграшка є «життєвим нервом» гри. Іграшка - річ, призначена дітям для гри.

Українські народні іграшки надзвичайно різноманітні. Кожен регіон мальовничої України є самобутнім та неповторним і кожен має свою візитівку - це дитяча іграшка: чи то вона декоративна, чи звичайна забавка.

Народна іграшка є специфічним витвором, має пізнавальну цінність для дитини, відображає явища реального світу в доступних їй формах, несе в собі

інформацію, є естетичною і втілює оригінальну ідею. Використання її в роботі з дітьми урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сфери пізнання світу і свого народу, розвиває традиційні для національної культури навички. Дитина сприймає народну іграшку і як витвір мистецтва, що сприяє її духовному збагаченню. Таким чином, українська народна іграшка посідає важливе місце в системі засобів формування творчої активності дітей, вона унікальним чином інтегрує в собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції і підтверджує нерозривність становлення окремої людини і людства. Іграшка - це засіб виховання дитини, зрештою, ідеологія. Без неї не можна виростити патріотів. Відтак народна іграшка дає дитині те, чого не може дати сучасна іграшка. Існуючи поряд, вони доповнюють одна одну.

Для кращого ознайомлення дітей з народною іграшкою проводяться дидактичні ігри: «Магазин іграшок» (де дитина вгадує іграшку за описом інших дітей) або «Влаштуємо виставку української іграшки» (з безлічі іграшок, виставлених на столі, діти відбирають лише ті, які потрібні для виставки), «Майстерня іграшок» (де діти залучаються до виготовлення іграшок)

З дітьми проводяться бесіди за темою «Українська іграшка», заучуються вірші, загадки, прислів'я та приказки про іграшку. Розглядають ілюстрації в альбомі «Українська іграшка», широко використовують можливості Інтернет мережі для віртуальних мандрівок, переглядів відео, презентацій, популяризують українську літературу з метою познайомити дітей з народною іграшкою, зацікавити дитину.

Найбільшої популярності у роботі з дошкільниками набули **вироби з сіна і соломи.**

З природніх матеріалів, таких як – сіно і солома, можна придумати багато занять для спільної роботи і творчості. Спільна праця не тільки займає дозвілля, а й дарує масу позитивних емоцій як дорослим, так і дітям. Використовуємо в своїй діяльності матеріал, який лежить буквально під ногами - це суха трава.

Жодна дівчинка не зможе встояти від пропозиції самостійно виготовити лялечку, чи тваринку, використовуючи при цьому саму звичайну траву. А хлопчикам припаде до смаку робити різних тварин із сіна, а також будувати будиночки і курені для іграшок.

Іграшки із соломи і трави типові екологічні іграшки. Народна традиційна іграшка є одним із тих важливих чинників, які формують у дитини певні пізнавальні основи. Іграшка дозволяє зберігати національну самобутність в умовах сучасної глобалізації та прогресу. Заняття з виготовлення народної іграшки дозволяє формувати навички роботи з природними матеріалами, формувати у дітей творче мислення, удосконалювати конструктивні здібності, розвивати фантазію, винахідливість. Працюючи з сіном, діти не тільки насолоджуються неповторним запахом сухої трави, але і розвивають дрібну моторику рук. Сіно володіє прекрасним масажним ефектом для пальчиків малюків,

стимулює біологічно-активні точки на долоньці дитини, а це в свою чергу поліпшить самопочуття і сприятливо позначиться на імунитеті.

Практично застосовувати іграшку можна для прикраси національного куточку в групі, а якщо виготовити каркас з дроту, то можна зробити іграшку, яку встановлюють на вулиці, як садову скульптуру.

### **Матеріали та інструменти для виготовлення іграшок із сіна**

Щоб приступити до процесу створення іграшок і виробів, потрібно знайти підходяще сіно: краще брати траву, яка свіжовисушена, легко гнеться, приємно пахне, в ній відсутні палиці, колючки, стороннє листя. Якщо ваше сіно сухе і ламке, то необхідно його зволожити, щоб додати йому пластичності. Для цього потрібно завернути сіно в мокрий рушник і залишити на деякий час, або обприскати сіно водою з пульверизатора. Також будуть потрібні міцні нитки, ножиці, клей і різні аксесуари для декору готових виробів, якими можуть бути різні природні матеріали: шишки, сухі листочки і квіточки, гілочки, а також додаткові прикраси у вигляді смужок тканини, бантиків, капелюшків, страз і інших нарядів. Для виготовлення очей і носа можуть бути використані намистини, гудзики, а також кришки від пластикових пляшок.

### **Етапи творчості**

Принцип виготовлення виробів дуже простий. З сіна вибирають пучок трави, скручують і надають йому певну форму - в залежності від того, який виріб бажають отримати. Якщо виріб планується великий, за основу можна взяти використаний папір, зім'яти його, сформувати кулю, зафіксувати скочем, це буде слугувати основою виробу (тулубом). Щоб зафіксувати сіно, його перев'язують нитками. Нитки краще використовувати під колір трави, щоб вони були менш помітними. В процесі виготовлення траву можна м'яти, викручувати, додавати і збавляти по мірі необхідності. Всі деталі скріплюються між собою або нитками, або приклеюються. Найкраще використовувати термопістолет, щоб зафіксувати деталі.

Отже, закликаємо всіх педагогів до того, що народна іграшка, покладена в основу різних видів діяльності, повинна знайти більш широке застосування в роботі з дошкільниками.

У процесі роботи з дітьми потрібно прагнути до створення такої атмосфери, яка дозволяла б дітям відчувати себе вільно, невимушено, природно, яка стимулювала б спілкування дітей, їх незалежність і самостійність в проявах творчої ініціативи.

За час систематичної, поступової, цілеспрямованої роботи досвід дітей збагатиться новими уявленнями про певні види народних іграшок.

Народна іграшка є специфічним витвором. Вона має пізнавальну цінність для дитини, відображає явища реального світу в доступних їй формах. Народна іграшка несе в собі інформацію, є естетичною і втілює оригінальну ідею. Використання її у дитячому садку, сім'ї збагачує, урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сферу пізнання світу і свого народу, розвиває традиційні для національної культури навички.

Дитина сприймає народну іграшку і як витвір мистецтва, що сприяє її духовному збагаченню.

Таким чином, народна іграшка дає дитині те, чого не може дати сучасна. А існуючи поруч, вони доповнюють одна одну. Іграшка для дитини - народна чи сучасна - це культурне знаряддя, з допомогою якого вона освоює величезний складний світ. Завдання ЗЛО - сприяти органічному поєднанню в дитячій душі потягу до нового з потребою в рідному, традиційному.

Доки існуватиме природна потреба дитини пізнавати світ, творчо і самостійно його осмислювати, доти буде народжуватися й народна іграшка. А на її естетичне оформлення, традиційне оздоблення засобами різьби, декоративного розпису, інкрустування впливатимуть особливості світосприймання кожного наступного покоління.

Вихователі ЗДО покликані навчати дітей цінувати речі, вироблені руками рідних і передані в спадщину, поважати творців народної іграшки, прилучати дітей до культурних набутків і творчої спадщини нації. У дітей необхідно сформувати вміння впізнавати народну іграшку, розуміти її призначення, роль, особливості використання.

Народна іграшка посідає важливе місце у системі засобів формування творчої активності дітей. Вона унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції і якнайкраще підтверджує нерозривність становлення окремої людини і людства.

*Підготувала вихователь-методист Л.Борман*